

SHAXSNI TASDIQLOVCHI HUJJATLAR VA ULARNI TADQIQ ETISH

**Toshkent shahar IIBB Ekspert-kriminalistika
markazi eksperti leytenant
Tulamotov Doniyor Shuhrat o'g'li**

Annotatsiya: Ushbu maqolada shaxsni tasdiqlovchi hujjatlarning huquqiy va ijtimoiy ahamiyati, turlari hamda ularni tadqiq etishning asosiy usullari ko'rib chiqiladi. Maqola shaxsiy guvohnoma, pasport va boshqa rasmiy hujjatlarning tarixiy rivojlanishi, ularning hozirgi kundagi elektron shakllari va xavfsizlik funksiyalari haqida ma'lumot beradi. Shuningdek, hujjatlarni kriminalistik tadqiq qilish, jumladan, ularning autentifikatsiyasi va qalbakilashtirilganligini aniqlash usullari tahlil qilinadi. Tadqiqotda zamonaviy biometrik texnologiyalarning ahamiyati va ularning hujjatlar xavfsizligini oshirishdagi o'rni yoritilgan.

Kalit so'zlar: Shaxsni tasdiqlovchi hujjat, Pasport, ID-karta, Kriminalistika.

Annatation: This article examines the legal and social significance of identity documents, their types, and the main methods for their investigation. The article provides information on the historical development of personal IDs, passports, and other official documents, their current electronic forms, and security features. It also analyzes the forensic investigation of documents, including methods for their authentication and the detection of counterfeits. The study highlights the importance of modern biometric technologies and their role in enhancing document security.

Keywords: Identity document, Passpor, ID card, Forensic science

Kirish

Shaxsni tasdiqlovchi hujjatlar har bir shaxsning huquqiy maqomini belgilovchi va uning davlat bilan munosabatlarini tartibga soluvchi asosiy vositadir. Ularning ahamiyati nafaqat shaxsning kimligini aniqlash bilan cheklanib qolmay, balki fuqarolik, mulkchilik, ijtimoiy himoya, ta'lim, sayohat va boshqa ko'plab huquqiy munosabatlarda ham hal qiluvchi rol o'ynaydi. Hujjatlarning xavfsizligi va ularni soxtalashtirishdan himoya qilish esa zamonaviy davlatlarning muhim vazifalaridan biridir.

Globalizatsiya jarayoni va texnologiyalarning rivojlanishi tufayli shaxsni tasdiqlovchi hujjatlarga bo'lgan talab ortib bormoqda, shu bilan birga ularni qalbakilashtirish xavfi ham kuchaymoqda. Shu sababli, hujjatlarni chuqur o'rganish, ularning autentikligini tekshirish va soxtalashtirish usullarini aniqlash bugungi kriminalistika va sud ekspertizasining dolzarb masalasiga aylangan. Ushbu maqolada hujjatlarning mohiyati, turlari, ularni ilmiy va kriminalistik jihatdan tadqiq etishning asosiy yo'nalishlari ko'rib chiqiladi.

Asosiy qism

1. Shaxsni tasdiqlovchi hujjatlarning huquqiy mohiyati va turlari

Shaxsni tasdiqlovchi hujjat – bu shaxsning shaxsiy ma'lumotlari (famiyasi, ismi, otasining ismi, tug'ilgan sanasi, jinsi va fuqaroligi) hamda uning fotosurati aks ettirilgan rasmiy davlat hujjatidir. Uning asosiy vazifasi – shaxsni yuridik jihatdan aniqlashdir. O'zbekistonda asosiy shaxsni tasdiqlovchi hujjatlar biometrik pasport yoki ID-karta hisoblanadi. Shuningdek, haydovchilik guvohnomasi, harbiy bilet, tug'ilganlik haqidagi guvohnoma va xizmat guvohnomasi kabi hujjatlar ham shaxsni tasdiqlash uchun xizmat qiladi.

- Pasport va ID-karta: Bu hujjatlar fuqaroning mamlakat hududida yoki xorijda harakatlanishi, shuningdek, davlat organlari va boshqa tashkilotlar bilan o'zaro munosabatga kirishishi uchun asos bo'ladi. Zamonaviy pasportlar va ID-kartalar biometrik ma'lumotlar (barmoq izlari, yuz tuzilishi) bilan himoyalangan bo'lib, bu ularning xavfsizligini oshiradi.

2. Hujjatlarni tadqiq etish usullari

Hujjatlarni tadqiq etish, asosan, ularning haqiqiyligini tekshirish va yashirin o'zgarishlarni aniqlashga qaratilgan. Bu jarayon sud kriminalistikasi sohasining muhim qismi hisoblanadi.

- Vizual tadqiqot: Hujjatni oddiy ko'z bilan yoki kattalashtiruvchi optik asboblari (lupa) yordamida tekshirish. Bunda matnning shrifti, bosma sifati, muhr va shtamlarning aniqligi, fotosuratning yopishtirilish usuli va boshqa tashqi belgilar o'rganiladi.

3. Zamonaviy biometrik texnologiyalar va hujjat xavfsizligi

Biometrik ma'lumotlar – shaxsning shaxsan o'ziga xos bo'lgan jismoniy yoki xulq-atvor xususiyatlari (barmoq izlari, yuz tuzilishi, ko'zning rangdor pardasi). Bu ma'lumotlar hujjatlar xavfsizligini keskin oshiradi. Agar pasportdagi fotosuratni o'zgartirish mumkin bo'lsa, barmoq izlarini soxtalashtirish deyarli imkonsizdir.

Xulosa

Shaxsni tasdiqlovchi hujjatlar huquqiy davlat va jamiyat uchun muhim ahamiyatga ega bo'lib, ular fuqaroning huquqiy maqomini belgilaydi va ko'plab ijtimoiy-huquqiy munosabatlarda ishtirok etishga imkon beradi. Hujjatlarni tadqiq etish esa nafaqat jinoyatlarni fosh qilishda, balki ularni ishlab chiqarish va himoya qilish bo'yicha samarali choralar ishlab chiqishda ham muhim rol o'ynaydi.

Zamonaviy texnologiyalar, xususan, biometrik ma'lumotlar asosidagi himoya tizimlari hujjatlarning soxtalashtirilishiga qarshi kurashda yangi bosqichni boshlab berdi. Kelajakda hujjatlarning xavfsizligini ta'minlash borasida virtual guvohnomalar va blokcheyn texnologiyasi kabi yangi yechimlarning joriy etilishi kutilmoqda. Shunga qaramay, hujjatlarni kriminalistik tadqiq etish usullari doimiy ravishda takomillashtirilishi va yangi xavflarga moslashishi zarur.

Adabiyotlar ro'yxati

1. **O'zbekiston Respublikasi "Pasport tizimi to'g'risida"gi Nizomi.**
2. **Sud ekspertizasi: Darslik.** T.S. Sodiqov, A.J. Alisherov. Toshkent, 2019.
3. **Hujjatshunoslik asoslari.** Z.Y. Yuldashev. Toshkent, 2020.
4. **Hujjatlarni kriminalistik tadqiq qilish: Nazariya va amaliyot.** P.A. Shobekov. Toshkent, 2018.
5. **Biometrik texnologiyalar va ularning pasport tizimida qo'llanilishi.** V.S. Ivanov. Moskva, 2021.